Oponentský posudek na práci Michaely Śmiejové

Proklínací destičky v kontextu magie praktikované v antickém Řecku

Autorka si vzala ve své bakalářské práci za cíl představit mimořádně zajímavý fenomén řeckého (a vůbec antického) života, tzv. *tabellae defixionum/defixiones*, proklínací či také zaklínací destičky. *Defixiones* stály dlouhou dobu mimo hlavní badatelský zájem, zjevně pro svou obskurně magickou podobu, a teprve od přelomu 19./20. století se situace mění, jsou vydávány jejich sbírky a zejména v posledních desetiletích jsou také intenzivně studovány; roli zde jistě hrají i proměňující se názory na povahu magie ve vztahu k náboženství. Autorka práce sama konstatuje, že destičky jsou archeologickým i písemným pramenem zároveň; v úvodní části usiluje zasadit jejich používání do širšího kontextu antické magie a v hlavní části práce uvádí jednotlivé nálezy z oblasti Athén, které si vybrala „jako reprezentativní vzorek, kde se nachází destičky z jednotlivých druhů uložišť" (abstrakt práce). Poté se pokouší o určitou sumarizaci jí pojednaného athénského materiálu, a to: 1/ výskytu jmen bohů a démonů na destičkách, 2/ rozložení božstev podle místa uložení, 3/ častosti výskytu jednotlivých částí těla, jež mají být proklety. Práci doplňuje experiment – vytvoření olověné destičky a vepsání zaříkání. Následuje velmi stručný závěr a seznam použité literatury, poslední část tvoří přílohy (vyobrazení některých destiček, „voodoo" panenek, rozšíření nálezů v Řecku, resp. v oblasti Athén atd.). Autorka sama přitom uvádí, že práce s těmito doklady magie ji velmi bavila a hodlá se jimi zabývat i nadále.

Jakkoli výše uvedená struktura práce vypadá vcelku logicky a stěží jí lze něco podstatného vytknout, vlastní provedení už má nicméně jiné parametry. V každé části práce, snad s výjimkou přílohy, jsme konfrontováni s nepořádností, ledabylostí až povrchností, nejasnými nebo chybnými formulacemi, chybějícími nebo pouze částečnými odkazy atp. Začneme-li u pramenů, pak zjevný nedostatek představuje: 1/chybějící seznam uváděných zkratek, který tvoří standardní součást nejen knižních publikací, ale zhusta i časopiseckých článků věnovaných tématu: je třeba uvést, co znamenají odkazy SGD, DTA atp.;

2/ s tím souvisí zavádějící členění literatury, kdy pramenné práce, jako Audollentovy *Defixionum tabellae*, jedna z prvních sbírek, je uvedena pod sekundárními prameny (!), přitom nikde není identifikována jakožto příslušející pod zkratku DT, a Wünschovy DTA jsou sice opakovaně citovány v textu (str. 36 a dále), ale Wünsch sám je zmíněn bez odkazu a jeho pionýrské vydání attických tabulek, *Defixionum tabellae atticae* z r. 1897, v literatuře zcela chybí! Identifikace zkratky SGD s Jordanovým *Survey of Greek Defixiones not Included in the Special Corpora* z GRBS 1985 také není nikde provedena, článek je navíc v bibliografii citován chybně jakožto „Surwey In etc." (str. 55), a opětně v sekundární literatuře stejně jako Jordanova předchozí sbírka *New Greek Curse tablets* (1985-2000). V sekundární literatuře se nachází i Peek (Peek, W., *Kerameikos: Ergebnisse der Ausgrabungen, III /Inschriften, Ostraka, Fluchtafeln*/, 1941), opětně uvedený nepřesně. Naopak zcela a

nepochopitelně chybí Preisendanzovo vydání PMG (*Papyri Graecae Magicae* I-II, ed. K. Preisendanz, Stuttgart 1928-31), s nímž také není v textu vůbec pracováno. Přitom blízkost obou typů textů je v literatuře často komentována, výslovně téma pojednává např. E. Pachoumi: *The Erotic and Separation Spells of the Magical Papyri and Defixiones*, in: GRBS 2013 (53), str. 294-325. Výsledkem tohoto sice zapáleného, ale nikterak důkladného přístupu jsou pak taková zkratkovitá tvrzení, že „rituální konání prý v teoriích o řecké magii (jakých teoriích? Kde je máme k dispozici? Pozn. SF) chybí" (str. 14). Zběžné prolistování Preisendanzovou sbírkou či alespoň jejím Betzovým překladem, jenž obsahuje také papyrové demotické texty, ukáže, že toto tvrzení je neopodstatněné – ostatně stejně jako řada dalších, mj. přímo v abstraktu uvedený postřeh, že antická magie má prý své počátky v tradici sahající až do Mezopotámie. V odborné literatuře bývá však v této souvislosti opakovaně zmiňován celý okruh blízkovýchodní a egyptský, srv. v práci citovaný Gager, J. G., str. 27. Kromě toho čteme formulace zcela zavádějící, jako např. že u magie se jedná o zcela privátní záležitost, „obyčejně mysterijního charakteru, obklopenou tajemstvím" (str. 10). O žádná antická mystéria zde přirozeně nejde, jsme pravděpodobně svědky špatného překladu z angličtiny; podobně nepochopitelný je pro mě odkaz na Pliniovu *Historia naturalis*, kde autor údajně rozebírá léčení (remedia) „založená na lidské nadřazenosti, na rozdíl od přírodní síly, kterou obsahují lékařské rostliny a byliny" (str. 13); přes opakovanou snahu se mi nepodařilo na citovaném místě myšlenku dohledat a ráda si nechám vysvětlit, co je zde vlastně míněno. Dále nechápu, proč autorka práce uvádí Pliniovo dílo internetovým odkazem, když jeho originál i překlad je v každé solidně vybavené odborné knihovně. A takových nepřesností je úvodní část plná, bohužel se však s nimi setkáváme i v dalších částech práce.

Celou prací pak prolíná opakovaný nešvar, kdy není odkazováno na zdroje mnohačetných tvrzení, která jednoznačně nejsou ani nemohou být výsledkem autorčiných analýz: např. etymologie jména Tyfón (mimochodem zřejmě chybná; ostatně samotná postava Tyfóna je pojednána zmatečně, nejprve je označen za démona, a jeho komplikovaná role v řeckém panteonu je zcela pominuta), hebrejských termínů a jmen, dále chybí zdroje údajů o historických postavách či charakteru athénských úřadů atp. V bibliografii chybí odkazy na díla a autority citované v textu (svatý Matěj /?/, str. 9; Plótinos není uveden v bibliografii, navíc dílo s názvem „Nevyřešené otázky psychologie" jistojistě nenapsal, str. 13). Platónovy *Zákony* jsou citovány nestandardně – necitujeme *Zákony* kn. XI, ale uvádíme stránky Stephanova vydání, tj. v daném případě 933a; Apuleius nenapsal své *Apologie* (str. 9), ale *Apologii*. Některá díla, na něž je odkazováno v textu, v bibliografii zcela chybí, např. A. Corso (str. 11). Z věcného hlediska pak nejsou zmíněny doklady o zaříkání zaměřeném na divadelní a posléze i cirkusové prostředí (rivalita mezi herci atp.). V literatuře také postrádám – ale to už spíše s ohledem na českého čtenáře – Vítkův stručný, ale obsažný článek *Řecká magie* (in: Souvislosti 1, 1999 /39/, str. 55-70). Ve výčtu nepřesností formálních i věcných by bylo možné dále pokračovat, což už neučiním a poukážu pouze na skutečnost, že řecká slova uvedená v textu často postrádají akcent, dále že v zaříkání vytvořeném autorkou, jež má spoustat oponenta její práce, je zjevná gramatická chyba, kdy je užit nominativ místo akuzativu: *autos*

místo správného *auton*. Takto ledabyle vytvořené zaříkadlo nemůže věru nijak fungovat! Nepřekvapí, že ani závěr celé práce nepředstavuje skutečně kondenzované shrnutí problematiky a jejího pojednání, ale jakýsi vágní epilog.

Výše uvedené nedostatky považuji za závažné, nikoli pouze formální. Přesto jsem toho názoru, že v předložené práci autorka prokázala základní schopnost pracovat s primární i sekundární literaturou stejně jako elementární způsobilost vyhodnotit předložená fakta. Proto práci doporučuji k obhajobě, vzhledem k výše uvedeným nedostatkům ovšem navrhuji ohodnotit ji jako dobrou.

V Praze 4. 9. 2013 Mgr. Sylva Fischerová, PhD.